

Tunis en in Beiroet opgevoerd werd. Wat schreef u erover?

Pierre Abi-Saab: Ik begon telkens met een situering van de voorstelling in het land en de theatrale context waarin ze ontstaan is, als aanknopingspunt voor een reflectie over de elementen die ik belangrijk vind in deze productie: het ontstaansproces dat blijft doorwerken in elke voorstelling, de acteursregie, de esthetiek, het geweld dat in nauw verband staat met een samenleving die getekend wordt door de uitzichtloosheid van een generatie, de versneden vorm waarin het verhaal op scène gezet wordt. In het licht van de Arabische context is dit trouwens zeer interessant en gesofisticeerd. Het sluit helemaal niet aan bij de traditionele verhaalvorm die óf lineair is óf volgens het principe van de Russische poppetjes wordt opgebouwd: een verhaal in een verhaal in een verhaal in ...

Etcetera: Tijdens het Rendez-vous over Arabisch theater in het kader van het kunstenFESTIVALdesArts plaatste Fadhel Jaïbi het ensceneren van Shakespeare op één lijn met conservatisme. Hoe denkt u daarover?

Pierre Abi-Saab: Fadhel Jaïbi en de andere vernieuwende Arabische theatermakers zien op dit ogenblik nog niet in dat je een stuk van Shakespeare kan ensceneren om te tonen wat je te zeggen hebt. Ze kijken nog te veel achter zich, naar datgene wat ze zeker niet willen: de dominantie van de tekst op de inhoud, van de geschiedenis op de actualiteit, van het woord op het beeld en het lichaam. Maar ik hoop en ik denk dat ze wel de maturiteit zullen bereiken om Shakespeare te ensceneren op een manier dat zijn stukken iets zeggen over de Tunesische, de Arabische en de algemeen menselijke ervaringswereld.

Dat vergt natuurlijk wel een heel andere aanpak. Nu vertrekken ze van niets. De tekst wordt helemaal tijdens de repetities opgebouwd. Met een grote dynamiek die ook nog in de voorstellingen doorwerkt, maar evengoed met onvolkomenheden op het niveau van de tekst. Ik hoop dat ze het ooit zullen aandurven om een goed auteur voor hen te laten schrijven of een goede bestaande tekst als vertrekpunt te nemen.

Etcetera: Het Arabische theater is jong. Hoe komt dat? Zit de islam daar voor iets tussen?

Pierre Abi-Saab: Dat is heel onduidelijk. Een veel gehoorde verklaring hangt samen met de these dat visuele representaties verboden zijn in de islam. In de heidense wereld had elke stam zijn god. Toen de profeet Mohammed zijn visioen kreeg, heeft hij alle afgoden verboden. Maar wordt daarom elke afbeel-

ding geweerd uit de islam? Ik durf eraan te twijfelen, omdat de naam Allah ontleend is aan één van de bestaande (af)goden ten tijde van Mohammed. Moskeeën werden en worden uitsluitend versierd met gekalligrafeerde teksten, geometrische figuren en geabstraheerde plantenmotieven. Maar is dit terug te voeren op een religieus gebod of op het feit dat de Arabische cultuur in oorsprong een nomadische en dus orale cultuur was? En specifiek voor het theater: juist binnen deze orale cultuur bestond er een sterke verhaal-, zang- en danstraditie, een traditie die ook bij de overgang naar een sedentaire cultuur prominent aanwezig is gebleven.

Ik wil er hier trouwens even op wijzen dat Arabisch niet hetzelfde is als islamitisch. De profeet Mohammed maakte deel uit van de

Pierre Abi-Saab: Het theater heeft een democratie nodig. Je moet je voorstellen dat in het Iraaks theater nooit een antithese voorkomt. Het komt nooit voor dat twee personages radicaal tegengestelde standpunten vertolken of dat het ene personage 'neen' zegt tegen het andere. Maar hoe kan je nu levend theater maken zonder dialectiek?

stam van de Arabieren, waartoe ook joden en enkele christenen behoorden. Na zijn visioen verspreidde hij samen met de islam – via de koran – de Arabische taal en het Arabische schrift. Op die manier heeft de Arabische cultuur zich enorm kunnen verspreiden. Op sommige plaatsen ontstonden mengvormen. Zo schreven en lazen heel wat christenen Arabisch. Zo zongen de Marokkaanse joden de thora op Arabische zanglijnen. Vandaag de dag zijn heel wat niet-Arabische landen islamitisch. In Iran bijvoorbeeld spreekt men Perzisch, maar de sjiiëten hebben er Arabisch geleerd om hun godsdienst te kunnen beleven. De islam heeft er trouwens in relatie met de Perzische cultuur zeer geschakeerde vormen aangenomen. Verder zijn lang niet alle Arabieren gelovige moslims. Omdat in heel wat Arabische landen geen scheiding gemaakt wordt tussen het profane en het religieuze willen men dat echter wel eens vergeten. Dat is juist het drama.

Om over het theater verder te gaan. Er zijn mensen die zich afvragen of de Arabische cultuur wel behoefte heeft aan theater zoals men dat in het Westen kent. Er bestaan immers ook

andere, niet-Europese vormen van drama, zoals bijvoorbeeld het Balinese theater. Daar zit een kern van waarheid in. Toch vind ik het spijtig dat er een breuk is gekomen na het Arabische Gouden Tijdperk, waarvoor de Andalusische periode symbool staat. Arabieren vertaalden toen de grote Griekse en andere schrijvers aan de Europese universiteiten. De contacten met joden en christenen werkten verrijkend. De Ottomaanse overheersing en het kolonialisme hebben daar een einde aan gemaakt. Sindsdien is de Arabische wereld op zichzelf teruggeplooid en heeft ze geen vooruitgang meer geboekt op esthetisch vlak.

Ik zie het zo: het theater ontstaat op het moment dat het heilige ten dienste wordt gesteld van het profane, van het welzijn van de stad; zoals dat in Griekenland het geval was. Bij ons hebben we maar één para-religieuze vorm van theater, en die is ten dienste gebleven van de godsdienst. Het gaat om de sjiiëtische feesten tijdens de maand van de Ashura. Dan herdenken de sjiiëten in Iran, Irak en Libanon de dood van Hassan, Houssein en hun vader Ali. Men reconstrueert de strijd waarin Hassan, Houssein en vele anderen sneuvelden en waardoor de soennieten aan de macht konden komen. Men verkleedt zich, men schildert decors, men zingt, vecht, weent en weeklaagt. Kortom, de grens tussen herdenking en theater is hier heel dun. Tijdens de oorlog in Libanon was er een theatergezelschap dat zich had toegelegd op de vertelvorm zoals die gehanteerd wordt binnen de orale cultuur. Zij wilden naar het Zuiden van het land gaan, een streek met veel sjiiëten en een sterke orale cultuur. Ze zouden er de verhalen van de mensen optekenen en samen met hen theater maken, uitgaande van hun verhalen. Een tweetal gerenommeerde acteurs wilden participeren aan de herdenkingsfeesten van Hassan en Houssein, maar ze werden geweigerd. Het ging om een religieus gebeuren en dat moest het blijven.

En dan zijn er natuurlijk ook nog landen zoals Saoedi-Arabië en de Golfstaten, waar men wel theater heeft, maar waar je je vragen kan stellen bij de kwaliteit. Het is een soort afkooksel van het Egyptische submodel, met een zeer lineaire verhaallijn. En omdat er geen vrouwen op de scène mogen, worden de vrouwenrollen door mannen gespeeld. Men slaagt er maar niet in de godsdienst de plaats te geven die hem toekomt. Het feit dat men het religieuze leven niet kan scheiden van het profane leven heeft dus ook consequenties voor het theater.

Het theater is het kind van de samenleving en het gros van de Arabische wereld is nog niet toegekomen aan een moderne re-